

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מבון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466
alehzayis.com | fax: 732.865.7002

שנה ג: גליון כז | חג הפסח 'תשפ"ג

עלה הוראה

שו"ת בענייני פסח מאת
הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א

נלקט ע"י הרב משה טשעסיר שליט"א ונדפס בחוץ "קונטרס כתר תורה"

דיני הסדר (א) הנהגין שרק בעה"ב מברך הברכות על המצה ומוציא כל המסובין, האם כל המסובין צריכין לאכול ב' כזיתים, או רק הבעה"ב שברך הב' ברכות. רק הבעה"ב. המסובין א"צ לאכול רק כזית אחת, וגם משהו מהמצה של הבעה"ב משום דין 'לחם משנה'.

ב) מה יעשו ב' אנשים שהולכים בדרך ואין להם אלא כזית א' של מצה. יעשו גורל ביניהם. [הערת המערכת: עיין בשערי תשובה סימן תפב].

ג) האם אפשר לעשות זימון כאשר מקצתם אוכלים מצות מכונה ומקצתם מקפידים שלא לאוכלם. אומרים שלא, דתוס' כ' לענין פת עכו"ם דאינו מצרף לזימון. ולכן יש לכבד מי שאוכל מצות מכונה משום שאוכל שניהם.

ד) מי ששכח 'עלה ויבא' בברהמ"ז לבילי פסח שחוזר ומברך, האם צריך לחזור ולברך על הכוס. יש נידון בפוסקים בזה. ותלוי אם יצא חיוב ברהמ"ז בכלל. ונראה שיצא ברהמ"ז אלא דצריך לחזור ולומר 'עלה ויבא'. ולכן יברך בלי כוס.

ה) ילד שהטמין האפיקומן בבית הכסא, האם מותר לאוכלו. כן, לא מצינו בשו"ע שיש איסור לאכול מאכל שהיה בביה"כ, אלא שהאדמו"ר מבעלזא זצ"ל החמיר בזה.

ו) בן א"י שנמצא בחו"ל ליו"ט, האם חייב להשתתף בסדר ביו"ט שני. לא. רק לפי שיש בעל התניא ע"פ קבלה כל מי שנמצא בחו"ל צריך לשמור יו"ט שני, דבחו"ל צריך ב' ימים כדי לקבל הקדושה. וכל מי שנמצא בא"י א"צ לשמור רק יום א' משום שמקבל הקדושה ביום א'.

ז) בן א"י שנמצא בחו"ל לפסח. האם ליל ב' של פסח חשיב 'ליל שימורים' וא"צ לקרות כל ג"פ של קריאת שמע. א"צ.

דיני פסח (א) מה יעשה בן חו"ל שמכר חמץ ע"י רב בא"י, ואין המכירה כוללת יו"ט שני של גליות. כל הרבנים עושין תנאי עם הגוי שלבני חו"ל חלה המכירה עד לאחר יו"ט שני של גליות. ונוגע ג"כ בחו"ל במי שיש לו חמץ במקום אחר שעדיין הוא יו"ט.

ב) האם מותר ליתן קטניות לקטנים שלא הגיעו לחינוך. אם זהו מה שאוכלים, הוא צורך ומותר.

ג) אי' (ערכין י') דשאני סוכות שגומרים בו את ההלל מפסח משום דימי סוכות חלוקין בקרבנותיהן אבל ימי פסח אין חלוקין בקרבנותיהן. וצ"ב דבפסח נמי הוסיפו קרבן שני ביום טז' (קרבן העומר). כבר כתבתי בזה בספרי. דאינו אלא קרבן מנחה שבא מן השעורים ואינו חשוב והוא קרבן של הדלים.

ד) מה הדין בחמץ של קטן שעבר הפסח, האם נאסר, או דל"ש לקנוס קטן. יש כמה תשובות באחרונים בענין זה. הוא מחלוקת.

עלה שמחה

בענין שמחת יו"ט ועירוב תבשילין

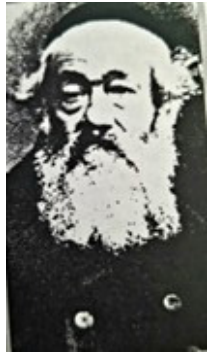
ע"פ 'כתבי מהר"ם טרעביטש' על סוגיות הש"ס
מזה"ר מאיר טרעביטש זצ"ל תלמיד החתם סופר זי"ע (ראה תולדותיו בראש הספר)

גמ' (ביצה טו, ב), תנו רבנן, מעשה ברבי אליעזר שהיה יושב ודורש כל היום כולו (-של יו"ט) בהלכות יום טוב. יצתה כת ראשונה, אמר הללו בעלי פטסין (-שלהוטים לאכול ולשתות), כת שניה וכו', התחילו כת ששית לצאת (-והיה קשה בעיניו שביהמ"ד מתרוקן). אמר הללו בעלי מארה וכו', שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה. בשעת פטירתן (-כשסיים הדרשה) אמר להם, "לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם" (נחמיה ח, י). אמר מר שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, והא שמחת יום טוב מצוה היא. רבי אליעזר לטעמיה דאמר שמחת יום טוב רשות וכו'. ועוד בגמ' שם, מאי "לאין נכון לו", אמר רב חסדא למי שלא הניח עירובי תבשילין.

ועיין בצ"ח (ד"ה 'אכלו משמנים') שדקדק, למה היו צריכים לשלוח מנות לאלו שלא עירבו, הלא מהראוי שמי שלא עירב יתן קמח משלו לאלו שעירבו כדי שיאפו עבורו בהיתר, ולמה להם לאלו שעירבו ליתן מתנת חנם. ונראה דבר נכון ומתקבל, דהנה כבר הוכיח הצ"ח שרבי אליעזר על כרחך סובר כרוב שהטעם של עירוב הוא כדי שיזכור להניח מנה יפה לשבת, ודלא כרב אשי דס"ל שתקנת ערוב היתה כדי שיאמרו אין אופין מיום טוב לשבת, קל וחומר מיום טוב לחול, עיי"ש בצ"ח.

ועתה נאמר, לטעם רבי אליעזר שסובר שמחת יום טוב רשות, למה נגזור שלא ישאיר לשמחת שבת על ידי סעודת יום טוב, הא שמחת יום טוב רק רשות בעלמא, ולמה נחוש לכך. רק התוס' בד"ה 'או' כתבו, ששמחת יו"ט רשות דוקא אם לומד ביום טוב, אבל אחר שסיים או שאינו לומד כלל, בודאי שחובה לאכול ולשתות ביום טוב. והנה סברת תוס' מוכח, ממה שאמר אחר שסיים הדרשה 'לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים', ועיין. וזו היתה כוונת רבי אליעזר, אחר שהקפיד על תלמידיו אמר, אם גם שגלית דעתי השתא שמחת יום טוב היא רשות, אל תטעו להוכיח ממנו שהטעם הוא על כרחיך כרב אשי כמובן מכח קושייתנו [ובאמת זה ליכא למימר כפי שהוכיח הצ"ח], לזה אמר 'לכו אכלו', שאחר הסיום חובה לאכול ביו"ט, וממילא שפיר איכא למיחש שלא ישאירו לשמחת שבת כראוי מנה יפה לשבת, וממילא זה טעם מצות עירוב, ועל כרחיך אומר 'שלחו מנות לאין נכון לו' שייסייעו למי שלא עשה עירוב. ומתורץ היטב קושית הצ"ח, דכיון דאיכא למיחש שאלו שלא עשו עירוב לא ישאירו סעודה כראוי לשבת, האיך יקנו קמח לאלו שעירבו, הלא יש לחוש שכבר אכלו הכל ולא נותר להם לשבת, ובהכרח על התלמידים לשלוח מנות במתנה. ודו"ק כי דבר שכלי הוא בעז"ה.

בזה מבואר גם כן קושיית הפני יהושע (ד"ה 'מאי לאין נכון'), למה לא מהני העירוב של גדול הדור, ולמה צריכים לשלוח מנות למי שלא הניח עירוב. אלא רבי אליעזר לטעמיה על כרחך סובר כרוב, וכבר כתב הפני יהושע (ד"ה 'מנא הני מילי'), שלפי טעם זה לא מהני העירוב של גדול הדור, ודו"ק גם בזה.

מזה"ר מאיר טרעביטש זצ"ל

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א		עירב פסח	
שבת	יום א'-ב' דפסח	ליל א' פסח	עירב פסח
7:09	הדלקת נרות ליל שבת	7:07	עלות השחר (לתענית בכורים)
7:27	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	7:25	סוף זמן אכילת חמץ (מג"א וגר"א)
9:02/9:44	8:08 8:39 (ע"ב דקות) סו"ד קרי"ש מג"א וגר"א	8:07	סוף זמן ביטול חמץ (אמירת כל חמירא)
8:41	מוצ"ש ע"ב דקות	12:59	11:42/11:55 צאת הכוכבים (לקידוש ודי' כוסות)
8:53/9:05	ר"ת לחשבון המעלות/אכטיל	5:10	12:59 חצות היום (לאיסור מלאכה)
	10:22/10:50		5:10 סדר אמירת קרבן פסח אחר מנחה

קול עלה

לכבוד מערכת עלה זית,

בגליון פרשת ויקרא הובא מהגדה נפלאה 'כפשוטו' בהא דחמץ מרמז ליצר הרע. והביא שם דברי הבינה לעתים (דרוש כז) שחמץ מרמז ליצר הרע של גאווה. הנה רבינו בחיי בפרשת ויקרא (ב, יא) מבואר שאיסור חמץ הוא כנגד יצרא דעבודה זרה. וביאר בזה מה שכתוב (דברים טז, ג) לא תאכל עליו חמץ לענין קרבן פסח, דקרבן פסח היה כפרה על עבודה זרה שעבדו במצרים. ולכן הוא מרחיקם מיצר הרע שלא לשוב אליו. ע"פ דברי הבינה לעתים הנ"ל שחמץ מרמז אל הגאווה, יש

לפרש שזה שייך ליצרא דעבודה זרה, לפי שהגאווה הוא מביא לידי עבודה זרה כמו שכתוב בפרשת עקב (ח, יד) ורם לבבך ושכחת וגו' וסמך ליה (שם, יח) והיה אם שכת... והלכת אחרי אלהים אחרים (ראה משך חכמה ויקרא ח, ז). וכל זה שייך ליציאת מצרים כמפורש בקרא שם ושכחת את ה' אלקיך המוציאך מארץ מצרים. וכתב הרמב"ן (דברים כח, מב) על הני קראי בפרשת עקב שהם אזהרה לבאי הארץ שלא לשכח השם הנכבד, והם כפרו ואמרו שלא הוציא הקב"ה אותם מארץ מצרים אלא בכחם עשו הכל כי גיבורים הם ולכן עבדו עבודה זרה.

ובהגדה אומרים מצה זו על שום שלא הספיק בצקם. וכתב רבינו בחיי (כד הקמח) והחינוך (מצוה יא) שזהו שורש איסור חמץ כל שבעה. וכן הביא 'הגדה כפשוטו' בשם מהר"ל בטעם החפזון כדי שלא ירגישו שהם יצאו מעצמם אלא הקב"ה הוא המוציאם. ולכן שם האיסור חמץ דוקא כי מה שיצאו בחפזון הוא מה שלא הספיק בצקם להחמיץ נגד החמץ יצרא דגאווה. ועפ"י דברי רבינו בחיי הנ"ל מבואר הפסוק הנזכר (דברים טו) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחפזון יצאת וגו' - באופן שזו נתינת טעם על איסור חמץ.

בכבוד רב, *טוביב למוח לקו*

עלה הגדה

רבי אליעזר אומר מנין שכל מכה ומכה וכו' היתה של ארבע מכות

ע"פ הגדה של פסח 'מאור החיים' ע"פ פרד"ס מהרה"ג ר' חיים מאיר ראטה שליט"א

פשוט: הכוונה, שכל מכה פעלה על המצרים ופרעה בכמה אופנים. ולמשל מכת דם, אשר בפשוטו של מקרא נראה כי לא בטלה מן המצרים לגמרי האפשרות לשתות מים, כי היה אפשר למצוא מים על ידי חפירה סביבות היאור וכדומה. אמנם מלבד חוסר המים גם מתו הדגים, ומחמת זה הסריח היאור כדכתיב (שם) "ויבאש היאור". הרי תולדה ותולדת תולדה מן המכה. ומחמת שלא היה להם מים, לא היו יכולים לרחוץ גופם ובגדיהם, ומזה באו עליהם כל מיני מחלות וכדומה. נמצא כי בכל מכה ומכה היו בה מכות הרבה שנכללו בעיקר המכה.

דרש: כתב בעל הטורים (שמות א, יד) כי הטעם שבכל מכה היה ארבע מכות, הוא כנגד ארבע עבודות ששיעבדו המצרים בישראל, כדכתיב "וימררו את חייהם א. בעבודה קשה ב. בחומר ג. ובלבנים ד. ובכל עבודה בשדה". וכנגד ארבע עבודות אלו קיבלו המצרים ארבע מכות בכל מכה ומכה. ובפשטות כוונת הדברים כי הוא מדה כנגד מדה, שעל כך ששיעבדו המצרים את ישראל בארבע עבודות קשות, נגזר עליהם להתענות בארבע מיני מכות בכל מכה. אמנם נראה בעומק הדברים, כי גם העבודה שעבדו ישראל אין התורה מחשיבה אותה כולה כמקשה אחת, אלא הדבר הולך ומתפרט לארבעה פרטים: א. עצם העבודות פרך. ב. מה שנתמררו חייהם של ישראל מחמת העבודה, שזה הצער הנפשי. ג. מה שעסקו בעבודות שגורמות בזיון לאדם, כמו עבודת הטיט שהיא מלכלכת וכדומה. ד. מה שהעבודה היתה מרחיקה אותם מבייתם, שהיא העבודה בשדה. וכנגד אלו ארבע עבודות נגזר על המצריים ארבע מדרגות עונש.

רמז: מלבד מה שהיו המכות עונש למצרים, היה בכחם גם להוציא את ישראל

ולגאלם מן עבודת המצריים, בין באופן רוחני ובין באופן גשמי. וארבע לשונות של גאולה מכוונים כנגד ארבע מיני עבודה שעבדו ישראל את המצרים, שהזכרנו לעיל בחלק הדרש. ובכל מכה היו ארבעה פרטים שהם בחינת ד' לשונות של גאולה, שכל פרט הוציא את ישראל מעבודה אחת מד' בחינות השיעבוד.

סוד: סוד גלות מצרים, הוא העלם הנהגת שם הוי"ה, שעל כן אמר משה לה' בהעמד הסנה, שכאשר יבוא לישראל ישאלוהו 'מה שמו', והיינו כי הגאולה צריכה לבוא על ידי גילוי שם חדש, הנהגה חדשה, שלא נודעה מעולם. ועל כן ענה לו הקב"ה 'אהי"ה אשר אהי"ה', שנקרא כך בלשון עתיד. וכן מבואר בזוהר הקדוש (אחרי סה, ב), שהכונה בשם זה שממנו עתיד להתגלות שם הוי"ה ברוך הוא אשר יגאל את ישראל בנסים ונפלאות. ועל כן נעשתה הגאולה בד' לשונות, כי הגאולה מהותה גילוי שם הוי"ה של ד' אותיות. ומטעם זה כל מכה ומכה שבאה על המצרים היו בה ד' פרטים, שהם מד' אותיות שם הוי"ה, ולהורות על המקור אשר משם באה המכה עליהם, וכן לגאול את ישראל באלו ארבע כחות.

***

שמירת ההבטחה

ע"פ הגדה של פסח 'ויספר משה' מאת הרב משה סאלאוויציק שליט"א

ברוך שומר הבטחתו לישראל. שמעתי מאמו"ר [-הרה"ג ר' שמחה] שליט"א דישי לעיין מהו הלשון 'שומר' הבטחתו ולא אמר 'מקיים' הבטחתו. וביאר דאיתא בבית הלוי לפרש דברי האריז"ל הידועים דאילו היו שוהים במצרים עוד רגע לא היה שייך עוד גאולה, דלכן היתה היציאה קודם זמנה, דהבטחה לאברהם אבינו היתה לגאול את זרעו, ואילו היו נופלים בנ' שערי טומאה לא היו ראויים עוד להקרא זרעו ח"ו ולא היה שייך לגאלם. ולפי זה אתי שפיר שהקב"ה 'שמר' ההבטחה שיהיו יכולים לצאת כשעוד היה עליהם שם זרע אברהם. עוד נ"ל בעזה"י ע"פ דברי הבית הלוי, דהבטחת הקב"ה בברית בין הבתרים עדיין לא נתקיימה כיון שהוציאם קודם זמנם, וא"כ באמת עדיין לא קיים הבטחתו רק שמר עליה.

עלה מכה

מכת דם - מכת היאור ומכת מצרים

ע"פ ספר 'לב אהרן' על הגדה של פסח ועניני החג

בענין מכת הדם ישנה נקודה הטעונה בירור, מדוע ובמה 'זכה' הנילוס להיות הלוקה בראש, כאשר המכה הראשונה מעשרת המכות פגעה בו. ומצינו בכך שתי דרכים: האחת: משום שמצרים עובדים לנילוס. כן כתב רש"י (שמות ז, ז): "ומצרים עובדים לנילוס, לפיכך הלקה את יראתם ואחר כך הלקה אותם". וכן הוא במדרש (שמות רבה פרשה ט סימן ט).

אמנם מצינו גם דרך נוספת בטעם הדבר: שהיתה זו 'נקמת דם' - נקמה במצרים על דם ישראל השפוך, בבחינת דם תחת דם. זה לשון המדרש 'משנת רבי אליעזר': [מכה] ראשונה, שנאמר (שמות א, כב), "כל הבן הילוד היארה תשליכוהו", הביא עליהן מכת דם, מפני שהשליכו אותן ליאר, לפיכך דן את המים אשר ביאר, ע"כ. ועוד על דרך זו בפסיקתא (פסיקתא זוטרית לקח טוב סימן ז):

מימין לשמאל: הג"ר יחזקאל אברמסקי, הג"ר זלמן סורוצקין, האדמו"ר מסדיגורה, האדמו"ר מבאיאן (נואם), האדמו"ר מסערטע וויניץ, הגרא"י פינקל זצ"ל

"לפי ששפכו דמם של ישראל כמים, נהפכו לדם יאוריהם, ונוזליהם בל ישתיו".

ונראה, ששני הטעמים אמת, הן הטעם שמצרים עובדים לנילוס, והן הטעם שהיו ראויים לנקמת דם. וזאת על פי מה שנראה לחדש ולייסד, ששני ענינים היו במכת דם: הענין האחד, הכאת היאור. והענין השני, הכאת כל מימי מצרים. ושני הטעמים הינם כנגד שני הענינים - שהכאת היאור, טעמה משום שמצרים עובדים לנילוס, והכאת כל מימי מצרים, היתה נקמת דם על שפיכת דם ישראל.

ובזה יתבאר היטב טעם דברי רש"י על הפסוק "והיה דם בכל ארץ מצרים" - "אף במרחצאות ובאמבטאות שבבתים", שלכאורה יש להתפלא, מה חשיבותן של המרחצאות והאמבטאות שטרחה התורה לרבותן בפירוש. אכן על פי דברינו, שכל עיקר הכאתם של כל מימות מצרים היתה

בגין שפיכת דמיהם של ישראל, מובן היטב, שהנה, הלא כמה וכמה מדמי ישראל השפוכים, נשפכו בכדי לשמש לרחיצת גופו המצורע

continued on page 3

עומדים צפופים ומשתחוים רווחים יסוד בטבע של דברים שבקדושה: "כי מקום הקדושה אינו מחזיק מקום בעולם הזה הגשמי כלל", ומשום כך כשהיו ישראל מתאספים בעזרה בשלש רגלים היו "עומדים צפופים ומשתחוים רווחים" (אבות ה, ה).

והוסיף החת"ס (בפירושו על אבות ה, ה) שדבר זה אינו בגדר נס, אלא מציאות הטבע שמקום קדושה לא מחזיק מקום בעולם הגשמי. [ומה שאמרו חז"ל (שם) שאחד הניסים בבית המקדש היה שהיו עומדים צפופים ומשתחוים רווחים, אין הכוונה שמה ש"השתחוו רווחים" היה נס, אלא אדרבה מה ש"עמדו צפופים" היה נס, כי על פי טבע היה המועט מחזיק את המרובה, ועשה הקב"ה נס שיהיו צפופים כדי שיקבלו שכו.]. לאור יסוד זה מפרש החתם סופר הרבה ענינים במקומות שונים בספריו, ולמטה הבאנו כמה מהם:

א] תיבת נח. החת"ס (תורת משה בראשית ז, ב) מדייק מן הפסוקים בפרשת נח שלא נצטוו נח ליקח שבעה שבעה מן הבהמות הטהורות עד לאחר שכבר בנה את התיבה והוכן כל המאכל. ונמצא שאותן הבהמות לא היה להן מקום בתיבה, וגם לא היה להן מאכל, אבל בנס היו עומדות כמו מקום הארון שאינו מן המידה, מאחר שבהמות הללו היו מיועדות לקרבנות.

ב] ולולא דברי החת"ס היה נראה על פי המבואר ברמב"ן (בראשית ו, יט) שבאמת גם לבהמות הטמאות לא היה מקום מספיק בתיבה, ונעשה נס שהחזיק מועט את המרובה. והיינו על פי יסודו של החת"ס שבמקום קדוש המועט מחזיק את

המרובה, כמו שהראה לי ידידי הרה"ג ר' ישראל מאיר לזיתן שליט"א שיש כמה מקורות בחז"ל ובספרים שהתיבה היתה בבחינת בית המקדש (ראה תפארת ציון על בראשית רבה ז, לד בשם הזהרה, ודברי הרמח"ל בספר אדיר במרום עמודים טו-ז).

ג] מריבת אברהם ולוט. כתוב אצל אברהם ולוט (בראשית יג, ו) "ולא נשא אתם הארץ לשבת יחדו כי היה רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדו". וכתב החת"ס (תורת משה שם פסוק ח) שזה באמת נגד טבע ארץ הקדושה שהמועט מחזיק את המרובה "ומקום הקדוש אינו מן המניין". וכך טען אברהם נגד לוט, שבהכרח לוט אינו נוהג בקדושה, ועל כן לא נשא אותם הארץ לשבת יחדו. ועל זה השיב לוט "הכנעני והפריזי אז בארץ", כלומר דמכיון שהם מושלים בארץ אין לה קדושה להחזיק את המרובה. ע"ע שם שמפרש כל הענין בדרך זו, ואכמ"ל.

ד] באר יצחק. יוחפר באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה **רחבות** ויאמר כי עתה **הרחיב ה'** לנו ופרינו בארץ" (בראשית כו, כב). ודקדק החת"ס (עה"ת שם) מדוע לא קרא שם הבאר 'שלום' כי לא רבו עליה. וביאר שעל ידי המחלוקת בשתי הבארות הראשונות התגברו השטן והקליפות, אבל בבאר האחרונה עשה שלום אחר המחלוקת ונעקרו הקליפות, "וידוע כי עקירת השטן והקליפות מרחיבים לנו העולם, לכן היה ארץ ישראל מחזיק אנשים שלא כדרך הטבע הרבה יותר מהראוי, משום שהיה האויר זך מקליפות". ולכן קרא יצחק לבאר השלישית 'רחבות' על שם כי הרחיב ה' לנו, פירוש שעקר הקליפות והרחיב את האויר וממילא "ופרינו בארץ".

ה] כלי משכן. כתב החתם סופר (שמות לח, כא) שככרי הזהב שנדבו בני ישראל לא היה בהם די עבור כל הזהב שבמשכן, אבל "נעשה בו ניסים ונעשה כלי קודש אלו מדבר מועט מאפס ואין, ורוח ה' נוססה בהם, ועל כן ה' כולו רוחניות, ונשא

בכתף ונשא נושאי, ומקום ארון אינו מן המדה, כי הרוחניות אינו תופס מקום. ושוב כשלא הוצרכו להחליף לקנות זהב שוב ממילא והמלאכה היתה דים והותר נתותר ממילא".

ובזה מתרץ החת"ס קושיא עצומה שהקשה רבו רבי נתן אדלר על מה שאמר בצלאל להקדים בנין המשכן לפני עשיית הכלים דאם לא כן להיכן יכניסו את הכלים. דלכאורה אינו מובן הלא גמרו מלאכת המשכן וכליו בכ"ה כסלו ולא הקימו את המשכן עד ר"ח ניסן, ואם כן מה הועיל בזה שעשה המשכן תחילה, הרי בין כך ובין כך להיכן יכניסו עד ר"ח ניסן. ותירץ החתם סופר לפי דבריו הנ"ל: "אמר [בצלאל] שעשה משכן תחלה וכלה וזוהב הגשמי במשכן שאינו קדוש כל כך, ושוב נעשו הכלים האלו מאליהם כרוחניות של מעלה, לא היו צריכים מקום להתקומם, ואין לשאול היכן אכניסם, כי כל מקום מקומם הוא, כי המה אינם מתקוממים במקום, והבן זה וכו'".

ו] ארץ ישראל. כתב החת"ס (דרשה לשבת הגדול, תקס"ב ד"ה כי תבואו) שענין זה של 'מועט מחזיק את המרובה' התקיים בארץ ישראל בהדרגה, דלפי גודל קדושת המקום כך גדול הכח להחזיק את המרובה:

מדרגה א' היא ארץ ישראל, שבזמן הבית היו כל כך הרבה אנשים בארץ ישראל שאי אפשר על פי דרך הטבע שהארץ החזיקה את כולם. [וכתב שאפילו קנים בכמות כזה אי אפשר להכניס כולם בארץ ישראל (עיין גיטין נז, א)]. אלא היה על דרך נס, שהמיעוט החזיק את המרובה.

מדרגה ב' היא ירושלים עיר הקודש, שבשלש רגלים החזיקה את כל כלל ישראל "ולא אמר אדם מעולם צר לי המקום" (אבות ה, ה).

מדרגה ג' היא העזרה, שהוא מקודש יותר מירושלים. ושם היו "עומדים צפופים ומשתחוים רווחים" (אבות שם).

מדרגה ד' היא בין שני בדי ארון, שהחזיק את כל ישראל בימי יהושע בן נון כדאיתא במדרש (בראשית רבה ה). ונראה להוסיף על זה מה שאמרו (בבא בתרא צט, א) מקום ארון אינו מן המדה, ומפרש החת"ס (באבות שם, ועוד) שהוא מטעם הנ"ל.

ז] הא לחמא עניא. מפרש החתם סופר (דרשות שם) שעל ידי גודל הקדושה של ליל הסדר יש די מקום ודי מאכל לכל אורחים שיבואו, ולכן אומרים "כל דכפין ייתי וייכול וכו'" אף על פי שלא הכינו מאכל בשבילם ואע"פ שאין הבית מחזיק כ"כ אנשים. וזהו שמסיימים "השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל", דמכיון שהבית נעשה מקום קדוש לספר בנפלאותיו הרי הוא בבחינת ארץ ישראל, ובו יתקיים מאמרם ז"ל "עתידים בני כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל" (מגילה כט, א), ומשום כך אומרים "השתא הכא וכו'", כלומר, הבית נמצא עכשיו כאן בחו"ל אבל לשנה הבאה ייקבע בארץ ישראל.

נס בבית מדרשו בשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן רלד) הביא שהתשב"ץ (חלג ג סימן של החתם סופר רא) כתב דבזמנו נראה דבר זה של החזיק מיעוט את המרובה בבית הכנסת בירושלים, בבואם שם בחג השבועות כל סביבותיהם ולא צר להם. והוסיף החתם סופר בזה הלשון, "זה יודע כי עיני ראו בחוץ לארץ דבר זה ולא אוכל לפרש מפני פריצי עמנו". ובהגהות על שו"ת חת"ס שם כתוב, "הג"ר שלמה זלמן עהרנרייך אב"ד שאמלוי (במכתבו שבספר זכרון למשה) ציין שמפורסם בעולם מתלמידיו הגאונים הקדושים שזה היה בבית מדרשו של מרן בפ"ב שהיה קטן מאד מהכיל וכו' והיה שם מועט מחזיק את המרובה". וע"ע בדרשות חת"ס (רלח ג ד"ה יעש) שכתב "והנה נס הזה [דמועט מחזיק את המרובה] איננו רחוק בעינינו כלל, כי בכל מקום שעסק התורה ברבים מצוי אזי הרחיב ה' לנו".

הג"ר שלמה זלמן עהרנרייך אב"ד שאמלוי

העלתה התורה על נס את כלי העץ והאבן דוקא.

ומר דודי הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל כתב בספרו אזנים לתורה: "ובעצים ובאבנים - עיין במה"ג שהיה דם שותת מן העצים והאבנים ממש, זה דם ילדי ישראל, ששמו אותם בבנינים במקום עצים ואבנים". והדברים מתישבים היטב עם דברינו, שמכיון שכל עיקר הכאתם של מימות מצרים היתה בגין שפיכת דמיהם של ישראל, נאה וראוי שישתות באותה העת דמם השפוך של ילדי ישראל מן הבנינים, אשר הושמו שם תחת עצים ואבנים.

continued from page 2
של פרשה, כנודע מדברי המדרש (שמות רבה פרשה א סימן לד): "שאמרו חרטומי מצרים, אין לך רפואה אם לא נשחוט מקטני ישראל מאה וחמישים בערב ומאה וחמישים בבקר, ורחץ בדמיהם שתי פעמים ביום". ואם כן, בדין הוא שענתה, בהגיע עת נקם, לא ימלטו המרחצאות הללו מן ההכאה, אלא ילקו אף הן בדם, מידה כנגד מידה, נמצא שחשיבות גדולה נודעת להטעמת הדבר, ולכן טרחה התורה לרבות זאת בפירוש.

עוד כתב רש"י: "ובעצים ובאבנים - מים שבכלי עץ ובכלי אבן". ויש להבין, מדוע

The *Shulchan Aruch* (472:12) rules that a person fulfills his obligation of *daled kosos* with *mevushal* wine. Nevertheless, the *Mishnah Berurah* says that non-*mevushal* wine is preferred, unless the *mevushal* wine is superior. In the *piyut* of Shabbos Hagadol as well, it says that “[uncooked] red wine is preferred for the mitzvah, but sweetened wine or **cooked** wine may be used.” Although today many *mevushal* wines are of good quality, it remains a *hiddur* to use non-*mevushal*.

Interestingly, the *Shulchan Aruch* brings the opinion that *mevushal* wine should not be used for *kiddush* on Shabbos (*Hilchos Shabbos* 272:8), but for Pesach it is fine; the difference may be that *kiddush* on Friday night is *min haTorah*, whereas *daled kosos* is *mid'Rabbanan*. Yet many who use only non-*mevushal* wine for the Seder actually do use *mevushal* wine for *kiddush* on Shabbos. Perhaps during the year they are concerned that the wine will be handled by a non-Jew, whereas for the Seder night they can prevent this.

A fundamental *machlokes haPoskim*, regarding both Shabbos foods and *mevushal* wine, concerns just what is a “cooked” food. Rav Moshe Feinstein zt”l (*Igros Moshe* O.C. Vol. 4:74 #3, E.H. Vol. 4:108) maintained that the *shiur* of *yad soledes bo* [the hand recoils from the touch] is when a food is considered cooked, even if the liquid hasn’t come to a boil. In contrast, regarding both Shabbos food and *mevushal* wine, the *Minchas Yitzchok* (Vol. 7:61-62; Vol. 10:28) says “cooked” means boiling. (According to

HaRav Yitzchok Weiss with HaRav Shach

this opinion, the contents of many hot-water urns would not be considered truly cooked, as the urns do not achieve actual boiling.) The Tzelemer Rav zt”l also held the *Minchas Yitzchok*'s opinion, so Kedem Wineries do not label a bottle “*Mevushal*” unless it adheres to the Tzelemer Rav’s *shiur*.

Each opinion has its leniency and its stringency. In regard to Shabbos, Rav Moshe’s opinion is generally a leniency, as once the water has reached the temperature of *yad soledes* one may reheat it, as long as the water has not cooled down again (as per Rema, 318:15). When dealing with a non-Jew handling the wine, obviously Rav Moshe’s opinion again is a leniency, as once the wine reaches *yad soledes* one need not be concerned. However, for *kiddush* or the *daled kosos* Rav Moshe’s definition for *mevushal* would make many *mevushal* wines be considered at least *safek mevushal*.

Rav Moshe, however, gives a large range of temperatures for *yad soledes*, starting as low as 110°F and going as high as 175°F. It would be logical to assume that this range is in response to conflicting temperatures for *yad soledes* among the *Poskim* – much lower for Shabbos than for wine.

The stringency of concern that cooking will occur beginning at a temperature as low as 110°F was applied by Rav Moshe only to Shabbos; in regard to wine, Rav Moshe did not consider cooking to occur until the temperature reached 160°F or possibly even 175°F. This is relevant for wines or grape juice that are pasteurized – although many are heated to 140°-150° in the process, even Rav Moshe would agree that they are not halachically *mevushal*.

כוס ד', וכבר כתבנו כמה הסברים לזה. וכן דעת הגר"ק (בהגדה שלו). הגר"י פ"ש (הליכות אבן ישראל), הגר"מ הברשטער והגר"מ דייטש (אהל יעקב ע' מח). ובהליכות שלמה (פרק ט ארחות הלכה 166) כתבו הדגרי"א ע"ש טעם מידי משום כך בצנעא מעט קודם שיעבור שיעור עיכול [וסימן לעצמו בהגדה שלפניו את המקום שלפי החשבון יש לטעום אז]. אבל לא אמר כן לבני הבית. וגם לשואלים אמר שהמחמיר יחמיר על עצמו באופן דלא ירגישו שאר המסובים שהוא מחמיר יותר ממנהג העולם. ופעם אחת גמר בדעתו לברך ברכה אחרונה אחר קידוש, אך אחר כך חזר בו ואמר "לא זו המדה לשנות הנהוג וקבוע בבתי אבותינו מדור דור בסדר ליל פסח".

ובאמת הגר"א ברוך פינקל כתב בשם הגר"ש"א דמן הראוי לא להאריך כל כך באמירת ההגדה, ושכן נהג החזו"א. ועוד כתב שם שאף אצל הגר"י מפוניבז' לא האריכו בהגדה, ולאחר חצות היו יושבין ועוסקין בהלכות פסח עד עלות השחר. ועוד ראיתי בשו"ת בלב ים (הערה מו) שהעיד הגר"ע אויערבאך חתנו של הגר"ש"א, ששהה בבית חמיו במשך עשרים שנה ומעולם לא עבר שיעור עיכול בין כוס א' לשני לאחר שנתעורר בשאלה זו. וראיתי בשו"ת רבבות אפרים (ח:נג) שכתב "סיפר לי אחד שאביו היה לבד בסדר עם הרה"ג ר' חיים עוזר זצ"ל והתחיל הסדר בשבע וחצי עד תשע וחצי, ואז הגר"ע עבר על מסכת פסחים ורמב"ם ק"פ וחז"מ ואו"ח הל' פסח עד שעה 3, וא"כ בודאי לא שהה יותר מע"ב רגעים".

עלה ברכה שיעור עיכול בין כוס ראשון לשני

ע"פ ספר 'כוס של ברכה' מהרב ישראל נתנאל נמדר שליט"א

הרבה נוהגים לשהות זמן רב בין כוס ראשון לשני בקריאת הגדה ומצות סיפור ליל יציאת מצרים. ומצוי מאד שיקח יותר זמן מהלוח ד' מ"ל (ע"ב דקות) שהוא שיעור עיכול. ואם כן צ"ע מדוע אין מברכים ברכה אחרונה לאחר כוס ראשון. ויש כמה מהלכים בדברי הפוסקים, ועיין בזה באשל אברהם (בוטשאטש תע"א), ובשו"ע הרב (תעגי"ב) ובשו"ת תשובות והנהגות (א:שה). והגר"ד שלמה מילר [מכתב לבעל "מקדש ישראל", שם בסי' תקפח] כתב ליישב מנהג העולם דשיעור עיכול של רביעיית יין נמשך טובא, והוכיח כן משו"ע סימן תע"א עי"ש. ובאמת יש לדחות החוש מעיד דיאנו כן ומתעכל קודם לזה. וכן כתב שם במקדש ישראל.

ויש שרצו לומר דאם אכן רואה דעד שתיית כוס שני יעבור שיעור עיכול (ע"ב דקות) צריך לברך ברכה אחרונה מיד. כן הוא בשבות יצחק (פסח ח:א) בשם הגר"ש אלישיב, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח, יז:יד). ועוד ראיתי בספר עטרת שלמה (להר"ש זעפראני, ס' מ) דמטו משמיה הגר"ש"א דישתה מים בהגדה דבכה"ג לא יצטרך לברך ברכה אחרונה על כוס א' כיון ששתיית המים מונעת את העיכול, וכתבנו לקמן בסמוך דכן עשה מעשה הגר"ש"א.

והנה למעשה אין זה מנהג העולם, אלא לא מברכים ברכה אחרונה אלא אחר

